

Minnesnotiser

Lars Eckerdal 1938–2022

Lars Eckerdal kom från en familj med kyrklig tradition. Fadern hade varit komminister, kyrkoherde och kontraktsprost i Göteborgs stift och bland Lars syskon finns fler som gått in i tjänst i Svenska kyrkan. Erfarenheter från och kunskaper om kyrkligt liv och arbete hemifrån hade gett honom viktiga erfarenheter att förvalta. Han studerade först i Göteborg och sedan i Lund, blev teol. kand. 1961, teol. lic. 1966 samt teol. dr och docent i praktisk teologi 1970. Han vikarierade på Carl-Gustaf Andréns professur i praktisk teologi från 1977 och blev 1984 ordinarie professor i kyrko- och samfundsvetenskap, som ämnet då bytte namn till.

Som prästvigd 1961 för Göteborgs stift hade han prästerliga förordnanden i stiftet innan han påbörjade sina högre studier i Lund. 1991 utnämndes han till biskop i Göteborgs stift, en tjänst som han lämnade som emeritus 2003. Under de följande åren var han fortfarande ivrigt verksam som forskare och skribent inom sina särskilda intresseområden.

Ett utmärkande kännetecken för Eckerdals vetenskapliga och kyrkliga insatser var hans förmåga att kombinera erfarenheter från kyrklig praktik med principiella vetenskapliga insatser inom den praktisk-teologiska/kyrkovetenskapliga forskningen. Den ombenämning av ämnet praktisk teologi till kyrko- och samfundsvetenskap som antogs 1982 var honom inte främmande. Benämningen praktisk teologi hade riskerat att leda tankarna till en verksamhet som främst syftade till tillämpning och övning, medan forskningen inom ämnet stundtals var ensidigt historisk. Det nya ämnesnamnet

antydde i stället att huvuduppgiften var att utforska och kritiskt pröva kyrkolivet i historia och nutid, med betoning på det senare. Där kunde också ingå moment av att utveckla förutsättningarna för kyrkligt liv och verksamhet, föreslå motiverade förändringar och följa upp utvecklingen. Denna inriktning passade Lars väl. I undersökningen *Det gränslösa medlemskapet* (1983) kritiserade han till exempel tidigt den dåvarande ordningen att man ”föds in i kyrkan” och argumenterade för att dopet skulle vara medlemsgrundande. Så blev det också 1996.

Doktorsavhandlingen hade behandlat skriftermål som nattvardsberedelse. Med den inledde han sina insatser inom området gudstjänst och liturgi, insatser som efterhand blev breda och internationellt orienterade. 1970-talet var för Svenska kyrkan de liturgiska experimentens och utredningarnas årtionde. 1976 gav Lars ut en sammanfattande beskrivning av försöksverksamheten, *Den nya gudstjänstordningen för Svenska kyrkan*, som rönste stor uppskattning. Tillsammans med professorskollegan Per Erik Persson skrev han 1981 *Dopet – en livstydning*, som beskrev ett då förhållandevis nytt existentiellt inriktat tolkningsmönster för en kyrklig akt. Hans forskning till förmån för liturgisk reform inom Svenska kyrkan, utförd inom ramen för 1968 års kyrkohandboks-kommitté, utmynnade i två omfattande undersökningar om liturgiska utvecklingslinjer i kristna traditioner: *Vägen in i kyrkan: Dop, konfirmation, kommunion* (1981) samt *Genom bön och handpåläggning: Vigningsjämförda installationshandlingar* (1985). Hans samlade liturgiska produktion förmedlade både praktiska och teoretiska insikter och bidrog till såväl tillämpning som fördjupad reflektion.

Ett huvudtema genom hela Lars Eckerdals produktion var intresset för psalmer och sånger. Hans förmåga att använda sina kunskaper om musik, ett intresse som vaknat tidigt, i bred hymnologisk analys är avundsvärd. Inte minst de böcker och artiklar som han publicerade som emeritus och som behandlade psalm och sång ur olika aspekter och under skilda tider bekräftar detta. I en omfattande undersökning om den nordiska dagvisan, *Den signade dag: En sång – tre studier* (2011), genomförde han en longitudinell

undersökning om dagvisans, senare psalmens, utveckling och relaterade den till både musik och praktik.

En särskild ställning i hans senare produktion intar undersökningen *När fikonsträdet skjuter blad: Några sånger under tiden* (2013). Där kommer hans förmåga att behandla ett hymnologiskt material både textligt och musikaliskt särskilt till uttryck. ”Uppmärksamheten har med nödvändighet riktats mot sångernas såväl texter som melodier, eftersom en psalm definitionsmässigt består av både text och ton!” ”Strävan har varit att teckna de sammanhang i vilka sångerna har kommit till och används.” Resultatet har blivit en undersökning där olika texter *och* melodier analyseras ”under tiden”, det vill säga i ett långtidsperspektiv, men utifrån ett gemensamt sammanhang, det som binder samman från tiden då utvecklingen tar fart, ”när fikonsträdet skjuter blad”, till tiden som nu ”blott kan anas”, då allt fullkomnas, från ”adventet inför julnatten [till] evighetens ljusa hemligheter”. I dessa analyser kommer Lars Eckerdals kvalitet som forskare tydligt till uttryck. Han ser sammanhang, formulerar sig både om text och musik och drar teologiskt motiverade slutsatser som fördjupar analysen av psalmerna i deras sammanhang. Han följer varje spår i materialet som kan ha betydelse för en korrekt vetenskaplig uppfattning och ger sig inte förrän minsta möjlighet till prövning har undersökts. På så vis kommer han längre än de flesta forskare i hymnologisk analys.

Lars var inte bara en forskare i egen rätt. Han engagerade sig för utvecklingen av hymnologin i ett bredare perspektiv, till exempel genom att samarbeta med professorskollegan Folke Bohlin i hans Koralseminarium vid Musikvetenskapliga institutionen, Lunds universitet, samt i samma institutions projekt Svensk koralregist-rant. Koralhistoria diskuterade han gärna med Harald Göransson. Han satt i redaktionen för årsboken *Svenskt gudstjänstliv* under perioden 1972–1984.

På 1980-talet tog forskare vid Lunds och Köpenhamns universitet initiativ till ett nordiskt samarbete om hymnologisk forskning och utvecklingsarbete. I dessa förberedelser engagerade sig Lars Eckerdal. 1988 bildades så forskningsorganisationen Nordhymn.

Lars blev en av medlemmarna i den första styrelsen, som i övrigt bestod av namnkunniga medlemmar som Steffen Kjeldgaard-Pedersen från Danmark, Thrøstur Eiriksson från Norge, Karl-Johan Hansson från Finland och Åge Haavik från Norge. Till sekreterare valdes Vagner Lund från Danmark. Nordhymn, som från början hette Nordisk Institut for Hymnologi, har blivit ett samlade forum för projekt och seminarier, med utgivning först av tidskriften *Hymnologiske Meddelelser*, redigerad av Vagner Lund och Ove Paulsen, och senare *Hymnologi – Nordisk tidsskrift*, utgiven av Salmehistorisk Selskab och Nordhymn som ett sammanhållande organ för spridning av information om hymnologisk forskning och utvecklingsarbete.

I samarbetet inom ramen för Nordhymn var Lars Eckerdal aktiv genom deltagande i seminarier och projektarbete både före och efter sin biskopstid. Bland annat kan nämnas att ett seminarium hölls våren 2010 vid Centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund på temat ”Den signade dag – den nordiska dagvisan i ett mångvetenskapligt perspektiv”. Med utgångspunkt från Lars Eckerdals undersökningar av ”Den signade dag”, belyste kvalificerade forskare den folkliga nordiska andliga sången utifrån tre perspektiv: texthistoria, musikvetenskap och etnologi/sociologi.

Vid ett seminarium om Luthers psalmer i Lund 2014 analyserade Lars två lutherpsalmer i tre svenska tondräkter. Luthers psalmer var också föremål för ett av Nordens största projekt inom hymnologin, ”Martin Luthers psalmer i de nordiska folkens liv”, med deltagande av ett 60-tal forskare från olika ämnen. Lars bidrog där bland annat med sin sakkunskap inom området ”Luthers salmer som faste gudstjenesteled og i anden liturgisk bestemt brug”.

De allra sista åren som emeritus ägnade Lars åt att bidra till kommentarverket *Psalmernas väg: Kommentarer till text och musik i Den svenska psalmboken med tillägg samt Psalmer i 2000-talet* (2014–2019). Projektet som sådant och dess inriktning väckte Lars entusiastiska intresse och han kom att bli en av dess främsta tillskyndare och mest aktiva medverkande. Saken låg tydligt i tiden. Den senaste utförliga svenska psalmkommentaren dessförinnan var stockholms-

komministern Johan Wilhelm Beckmans studie av psalmerna i 1819 års svenska psalmbok, i den digra volymen *Den nya Svenska Psalmboken* (1845). I slutet av 1900-talet föreföll ett uppdämt behov av kommentarverk till befintliga kyrkopsalmböcker att bryta igenom på bred front. I Tyskland och Schweiz ägnades omfattande forskningsinsatser åt detta, kompletta kommentarverk ställdes samman i Danmark och Norge, i USA bedrevs ett motsvarande arbete av den lutherska Missourisynoden, och 2013 sjösattes det omfattande digitala engelska kommentarverket *Canterbury Dictionary of Hymnology*.

I det svenska projektet engagerades Lars tidigt som medverkande. Hans breda encyklopediska kunnande gav insatsen en särskild tyngd. I sina tidigare ovan nämnda hymnologiska verk är inte minst hans förmåga att göra både textliga och musikaliska analyser med samma professionalitet något både karaktäristiskt och veterligen unikt, åtminstone i tidigare svensk hymnologisk historia. Här fick han dock främst begränsa sitt fokus till texten. Det accepterades utan nämnvärda protester.

Huvuddelen av hans kommentarer kom att gälla äldre psalmer, från medeltida latinska texter över texter från 1500-talets reformation och 1600-talets lutherska ortodoxi via bearbetningar i den wallinska psalmboken 1819 samt i 1937 och 1986 års svenska psalmböcker. Det var alltså texter som genomgått flera omstötningar där både form och språk ändrats, något som ofrånkomligen också bidragit till innehållsliga förskjutningar. Förskjutningarna var samtidigt betingade av den nya kontext som samhälle, teologi och praktiskt kyrkoliv i varje revisionsperiod erbjöd. Lars metod att hantera detta mångskiftande material blev att med utgångspunkt från den ursprungliga texten notera dessa förskjutningar, ofta i detalj, jämförande väga och sammanfattande beskriva dem, steg för steg, period för period. Karaktäristiskt är också att han inte sällan gav en bild av texternas bakgrund i deras samtida samhälle och kyrka, vilket tillförde framställningen djup och lyftkraft. Något spårbart förutbestämt teologiskt raster lade han inte över texten, men uppmärksamheten riktades gärna dels mot psalmens

roll och plats i liturgin, med stöd av allt ifrån Laurentius Petri kyrkoordning 1571 till rader av följande kyrkohandböcker och evangelieböcker, dels mot den roll som psalmerna genom tiderna hade spelat i folkliv och samhälle.

Utan att framhålla det tycks Lars ha bejakat 1969 års psalmkommittés ambition att i revisionen söka återgå till ursprungstexten, i många fall till dess text i 1695 års psalmbok, men också exempelvis till Luthers tyska texter. Ett återkommande mönster blev därvid att den form texten fått i den wallinska restaurationen 1819, och som praktiskt taget oförändrat övertogs i 1937 års psalmbok, i 1986 års psalmbok i regel avvisats och texten istället återfått något av sin ursprunglighet, framför allt vad gäller teologin. Denna hållning till det wallinska arvet har som bekant delats av många genom tiderna och är i sig inte särskilt anmärkningsvärd. Men Lars hemföll aldrig åt ett principiellt avståndstagande från Wallin. Visst kunde han å ena sidan irritera sig över hur denne bytte ut den gamla psalmbokens robusta teologiska föda mot ängsligt formade moralkakor: ”tänd kärlekseld i hjärtat / men dämpa lustans brand”. Å andra sidan kunde han om Wallins textvariant av ”Den signade dag” utbrista att Wallin här visade ”sitt mästerskap i konsten att omvandla en äldre knagglig psalm till formfulländad dikt”. Lars visade saklig respekt för varje psalmförfattare, sedd utifrån hans eller hennes liv och samtid, han favoriserade ingen. Dock är hans särskilda uppskattning av två personer tydlig: hymnologen och författaren Emil Liedgren från tidigt 1900-tal och författaren Olov Hartman från sent 1900-tal.

Sin sista kommentar till *Psalmernas väg* sände Lars in i mars 2018. Tillsammans med en vänlig personlig hälsning skrev han att han nu satte punkt för sitt vetenskapliga författarskap. Det var svårt att tro honom. Men så blev det.

Till sist: Lars tog sig inte bara an svåra kyrkovetenskapliga forskningsuppgifter, han tog också på ett praktiskt sätt hand om dem som samarbetade med honom och var inte främmande för att sörja både för kaffekokning och bullinhämtning vid koralseminariet eller sondera lunchställe till koralseminariets och Nordhymns ge-

mensamma sammanträden. När Nordhymn skulle skapas hölls ett förberedande möte i Lund, anordnat av Lars Eckerdal i maj 1987. Planeringsdagen, rapporterar sekreteraren, ”sluttede i hjemmet hos Gunilla og Lars Eckerdal. – Her blev der talt hymnologi och nordisk samarbejde – i en varm og forjættende atmosfære. – De gode samtaler – blev fortsat allerede i august måned. – Her mødtes man igen i Lund – og igen hos Lars Eckerdal.” När Nordhymn sedan firade 25-årsjubileum i mars 2012 hjälpte Lars till med att förbereda för eftersits och fest. Så fungerar ett bra samarbete.

Lars Eckerdal lämnar ett stort tomrum efter sig. Vi minns honom med saknad.

*Sven-Åke Selander
Per Olof Nisser
Stephan Borgehammar*

Karl-Johan Hansson 1939–2022

Karl-Johan Olof ”Jocke” Hansson, föddes den 20 april 1939 i ett småbrukarhem i Terjärv i Österbotten, Finland, och avled den 3 december 2022 i Grankulla, nära Helsingfors. Hans barndom kom att präglas av andra världskriget och den kärva tiden därefter. Familjen flyttade 1950 till Kanada för att efter ett par år återvända till Finland.

Efter teologiska studier i Åbo prästvigdes Jocke i Borgå 1968 och fick sin första tjänst som studentpräst i Helsingfors och Åbo 1968–70. Vid sidan av fortsatta studier i teologi och musikvetenskap var han 1972–78 redaktör för den finska radions svenska andaktsprogram och 1978–83 sekreterare i den svenska psalmbokskommittén i Finland. 1983–85 var han direktor för Finlands svenska folkmusikinstitut. 1985 blev han filosofie doktor och verkade 1986–87 som t.f. professor i musikvetenskap och 1987–95 som lektor i praktisk teologi vid Åbo Akademi. Därunder var han

tjänstledig för att verka som t.f. lektor i religionsundervisningens didaktik vid Åbo Akademi/Vasa 1988–89, som t.f. professor i praktisk teologi vid Åbo 1990–91 och som t.f. professor i musikvetenskap vid Åbo Akademi 1992. Samma år blev han teologie doktor. 1993–97 verkade han som stiftslektor i Växjö stift. Under åren 1997–2003 var han professor i praktisk teologi vid Åbo Akademi, först som t.f. och från 1999 som ordinarie.

Jocke var mångsidigt begåvad. Uppvuxen i en familj med starka musikaliska intressen kom musiken att inta en framträdande plats i hans liv. Inflytanden från en pietistisk österbottnisk trostradition väckte hans intresse för teologi. De teologiska studierna medförde enligt honom själv att hans syn på teologi och samhällsliv förändrades och fördjupades. Han frigjorde sig från sådant i sin väckelsekristna bakgrund som blivit honom främmande. Synen på teologins och den kristna kyrkans roll i samhället förändrades också när han som studentpräst kom i kontakt med den revoltvåg som 1968 drog genom studentvärlden. Teologin måste anpassas till det omgivande samhället. Frälsningen ska gälla hela människan och inte bara själen. 1968–70 var han huvudredaktör för Finlands Kristliga Studentförbunds tidskrift *Ad Lucem*. Denna presenterade sig själv som ”en frispråkig tidskrift för kultur och livsåskådning”, ett program som måste ha passat Jocke väl. Han prövade i detta samtida kaotiska läge följande kanske inte alltigenom allvarligt menade självkaraktäristik: ”en kristocentrisk liberal med sakramentala drag och vissa cyniska och anarkistiska tendenser”. Men sin grundförankring och sitt tidiga engagemang i den finska lågkyrkliga väckelsen bevarade han i hela sitt liv.

Jocke hade hög kommunikativ kompetens och förstod att rätt bruka såväl det vetenskapliga som det journalistiska språket allt efter vad situationen krävde. Han var sedan 1973 medlem i den ekumeniska *World Association of Christian Communication*. Som lärare i olika discipliner vid Åbo Akademi var han mycket uppskattad. Betecknande är hans egen pedagogiskt inriktade verksamhet som journalist, bl.a. som musikrecensent i *Vasabladet* 1985–1993, och som författare till ett stort antal artiklar, från vetenskapliga

till mer populärt hållna, som exempelvis de kåserier som samlats i häftet *Sång på vägen* 1981, vilka enligt kollegan Gustav Björkstrand gav prov på Jockes ”underfundiga, humoristiska och samtidigt av stor sakkunskap präglade stil”.

Sin första doktorsavhandling, *En levande församlingssång* 1985, ägnade Jocke åt musikvetenskapen. Avhandlingen behandlade ambitionen och försöket att bl.a. genom införandet av s.k. rytmiserade koraler liva upp den svaga församlingssången. Motsvarande strävan i Sverige hade 1964 lett fram till ett *Meloditillägg till 1939 års koralbok*. Detta hade slagit väl ut, medan det svensk-finska förslaget 1968 inte fick samma genomslag. Skälen var flera. Ett dominerande var att man ville invänta resultatet av det pågående revisionsarbetet med den svensk-finska psalmboken. Jocke fann också att rytmiseringsglädjen lett till visst övervåld på 18- och 1900-talsmelodier för vilka detta var stilfrämmande. Metodiskt och på annat sätt bedömdes Jockes avhandling som banbrytande.

Den andra doktorsavhandlingen, nu i praktisk teologi, *Palmcron's sångpsaltare* 1992, har betecknats som hans viktigaste teologiska arbete. 1600-talsläkaren Andreas Palmcron hade efterlämnat en handskrift med tonsatta, rimmade och metriskt bearbetade Psaltarpsalmer för församlingssång. Detta erinrade om den reformerta s.k. Genevepsaltaren, utgiven 1539–1561. Palmcron kunde nu misstänkas smyginfiltrera svensk kristenhet med calvinsk teologi. Jocke visar att detta var Palmcron främmande. Ungefär samtidigt med Palmcron's publicerades en annan sångpsaltare, betraktad som original, av Gabriel M. Klingh. Efter ett veritabelt detektivarbete kunde Jocke visa att det handlade om ett plagiat på Palmcron's verk.

Jocke hade alltså en bred kompetens som forskare från Finland inom vetenskapsområdena musikvetenskap och praktisk teologi, särskilt hymnologi, när han på kallelse av biskopen Jan Arvid Hellström tillträdde en tjänst som stiftslektor i Växjö stift. Här vidgade han sin kompetens inom det beteendevetenskapliga området. Särskilt bör undersökningen *Att leva av tro. En undersökning av den prästerliga profilen i Växjö stift* nämnas. Den behandlar prästers attityder och situation. Jocke undersökte där inställningen till frågor

som prästers ”upplevelse av Gud och olika syn på ämbetsfrågan”. Han visade att ”kvinnliga präster har en annan syn på prästrollen än manliga”. ”De flesta präster trivs så bra i sitt arbete att de skulle välja samma yrke på nytt”, de ”inspireras av kontakter med människor” men ”frustreras av onödig byråkrati”. I denna undersökning samarbetade Jocke med professorn i religionssociologi vid Lunds universitet, Göran Gustafsson, som – vitsordar Jocke – ”lotsat mig i beteendevetenskapens labyrinter. Och framför allt har varit en mycket inspirerande guide”. Jocke genomförde andra mindre undersökningar under rubriker som: *Att predika i Västbo. Att förkunna i Viststa. Att döpa, viga och begrava i Södra Möre*. Växjöundersökningarna illustrerar Jockes intresse för att kyrkan tydliggör frågor kring den kristna förkunnelsen utan att mista kontakten med den kontext, det sammanhang, i vilken förkunnelsen sker.

Jocke deltog också i forskarseminariet i kyrkovetenskap/praktisk teologi i Lund där hymnologin ingick. Han bidrog i seminariets diskussioner och åtog sig kvalificerade uppgifter som fakultetsopponent. Han opponerade på avhandlingar som behandlade samma viktiga teman som han själv beforskat. I *förkunnelsen* handlar det om predikantens förmåga att knyta samman trosinnehåll och åhörarnas existentiella frågor, när det gäller *psalmer* handlar det om att erbjuda sådana psalmer som skall ha till uppgift att integrera budskapet med människors existentiella frågor och som kan ge hjälp till att bearbeta problem som väckts i samhället. Jocke var i hela sin verksamhet mån om att det kristna budskapet inte fick skymmas av användarperspektivet. Han följde där sin grundposition, arvet från den pietistiska väckelserörelsen.

Frågor om förhållandet mellan budskap och användare hade Jocke länge bearbetat i sina olika roller som forskare och präst i Finland. Där hade han också engagerat sig i forskarnätverket Nordhymn, som startat 1987 som ett samarbete mellan de teologiska institutionerna i Lund och Köpenhamn men som utvecklats till ett internordiskt samarbetsprojekt och där Jocke från början ingick i planeringsgruppen. Inom Nordhymn arbetade man under åren 1993–96 med forskningsprojektet ”Dejlig er jorden. Psalmens

roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv”. Utifrån en betedevetenskapligt inriktad forskningsstrategi belystes frågor om vilka de mest omtyckta psalmerna i de olika nordiska länderna var. Ett problem för Nordhymn-styrelsen blev att engagera en lämplig person som kunde ansvara för att publicera forskningsresultaten. Till slut åtog sig Jocke uppdraget. Undersökningen publicerades 2001. Det var Jockes förtjänst att publiceringen kunde genomföras. Hans vana vid liknande arbete, hans kontakter med förlag och anslagsgivare etc. förde projektet i hamn. Resultatet blev den undersökning som torde höra till de mest citerade inom nordisk hymnologi kring sekelskiftet 2000.

Samarbetet mellan Växjö och Lund utvecklade vi vidare kring de nordiska frågorna även efter det att Jocke blivit professor vid Åbo akademi. Nordhymn beviljades 2003–06 medel för ett nytt projekt. Resultaten publicerades i boken *Martin Luthers psalmer i de nordiska folkens liv* 2008. Projektet var anknutet till ämnet kyrkovetenskap vid den teologiska institutionen i Lund och Jocke engagerade sig på flera sätt i arbetet både när det gällde organisation och som kontaktskapare och inspiratör. I rapporten svarade Jocke särskilt för arbetet med två teman: ”’Ein feste Burg’ som samhällelig och kulturell drivfjäder; Litterär och idéhistorisk kontext”. Han höll samman de medverkande forskarna inom sina teman, han skrev presentationer och sammanfattningar av bidragen inom temat och författade själv tillsammans med Frédéric Cleve en uppsats om *Luthers psalmer i Finland*. Dessutom bidrog han med utgångspunkt från de samlade resultaten med en självständig presentation på engelska om ”Martin Luther’s hymns in the life of the Nordic people”. Vid de många olika seminarier som hölls inom projektet fördelade på samtliga nordiska länder var Jocke med som inspiratör, kontaktskapare och diskussionspartner.

Efter det att projektet med Luthers psalmer avslutats organiserades vid institutionen i Lund Nordhymnseminarier som följde upp projektet. Där medverkade bland andra Jocke och bidrog t.ex. med en föreläsning, senare en artikel i *Hymnologi. Nordisk Tidsskrift* 2014, om ”Drömmen om rytmisk psalm. Koralrestaurationen i Sverige

och Finland under 1900-talets senare hälft.”. Han startade där i den reformatoriska psalmen, följde koralens rytmiska förändringar och beskrev mot denna bakgrund arbetet med den rytmiska koralen på 1950- och 1960-talen, där som bekant Harald Göransson spelade en viktig roll. Både i seminarieverksamheten och i arbetet med projekten kom Jockes internationella erfarenheter till nytting användning. Han hade förutom sina nordiska förbindelser utvecklat ett kontaktnät främst via IAH, *Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie*, i vars konferenser han flitigt deltog. Tack vare sina språkkunskaper, särskilt i engelska, som han hade med sig från sin familjs period i Kanada, kommunicerade han lätt med kollegor i övriga Europa, USA och södra Afrika. Vid dessa konferenser kunde man notera hans förmåga att skapa kontakt med andra forskare och med vilken respekt han möttes.

Under perioden 1965–86 reviderades de finska, svensk-finska, norska och svenska psalmböckerna. Kontakterna mellan särskilt de svensk-finska och svenska revisionsprocesserna blev självklara; det handlade ju om ett till stora delar gemensamt material. Uppgiften som sekreterare i den svensk-finska psalmkommittén kom att anförtros Jocke. Från svensk sida kan konstateras att det blev ett spännande och fruktbart samarbete. Samtidigt kunde man konstatera att skillnader fanns mellan de båda länderna, inte minst i hanteringen av språket. Dels hade ordalydelsen i många enskilda äldre psalmer mer eller mindre kunnat glida ifrån varandra under årens lopp i den svenska resp. svensk-finska psalmboken, dels höll man från svensk-finskt håll hårt fast vid ett rimkrav på psalmerna medan man från svensk sida tillät halvrim. Det innebar bl.a. att bearbetningarna av en och samma äldre psalm till sist kunde bli olika. Just bearbetningen av äldre texter var den känsligaste och mest svårlösta uppgiften för de båda psalmkommittéerna. Sekreterarna på ömse håll kunde gemensamt under en särskilt intensiv samarbetsperiod för sin del konstatera att det var svårt att få till helt lyckade lösningar. Jocke sammanfattade upplevelsen på sitt eget karaktäristiska sätt: ”Bra blev det inte. Men bättre”.

När projektet *Psalmernas väg*, kommentarverket till text och mu-

sik i *Den svenska psalmboken* 1986, låg på ritbordet 2009 var det naturligt att fråga Jocke om medverkan. Men han avböjde. Idén var bra, men han hade gjort sitt som hymnolog. Det fick räcka. Nu skulle han ”vara till, vandra”.

Jocke avslutade sin rapport om den prästerliga profilen i Växjö stift med ett citat från den franske filosofen Voltaire: ”Nyttigast är de böcker där läsarna gör halva arbetet. De tänker vidare där man har lagt fram ett korn för dem, rättar till vad som förefaller dem bristfälligt och förstärker genom sina reflektioner resonemang som förefaller dem svagt grundade”. Sådan var Jocke själv: han lade fram texter för andra att tänka kring, rättade vad han uppfattade som bristfälligt och förstärkte genom sina reflektioner resonemang som han menade vara tvivelaktiga. Han höll inte inne med sina åsikter men framförde dem på ett sätt som inbjöd till fortsatt diskussion. Sådana kvaliteter präglade samarbetet med honom.

Nordisk hymnologi är Karl-Johan Hansson, allas vår ”Jocke”, stort tack skyldig. Utan hans insatser hade arbetet med nordisk hymnologi blivit både gråare och mindre framgångsrikt.

*Per Olof Nisser
Sven-Åke Selander*

Ragnar Holte 1927–2023

Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstlivs hedersordförande, professor emeritus Ragnar Holte, lämnade jordelivet i februari 2023 i en ålder av 95 år. Genom honom och fram till dess hade sällskapet en länk tillbaka till den allra tidigaste tiden i sällskapet, som bildades 1941.

Ragnar Holte föddes den 6 juni 1927, växte upp i ett lärarhem i Linköping, studerade teologi i Uppsala och prästvigdes i Strängnäs pingstdagen 1950 av Gustaf Aulén. Holte innehade emellertid

endast kortare prästförordnanden. Studierna fortsatte till teologie doktorsgrad 1959 med en avhandling om kyrkofadern Augustinus, *Beatitudo och Sapientia. Augustinus och de antika filosofskolornas diskussion om människans livsmål*, vilken vid disputationen den 6 december 1958 renderade Holte högsta betyg, *Laudatur*, och docentur i dogmatik med symbolik. 1966 blev han professor i teologisk etik med religionsfilosofi i Uppsala – ämnet ombenämndes senare till etik, särskilt socialetik. Under sina professorsår verkade Holte också som såväl prefekt som fakultetens dekan. 1992 emeriterades Holte och flyttade tillsammans med hustrun Sonja till Lund för att komma närmare sommarboendet på Österlen, där de sedan under c:a 20 år kom att tillbringa sommarhalvåren. Under Lundaåren blev han en trogen domkyrkovän och vid Teologiska fakulteten i Lund kunde hans kunskap och visdom också tas i anspråk när han ombads gästa olika seminarier. 2009 promoverades han till jubeldoktor i Uppsala.

I sina *Levnadsminnen* berättar Ragnar Holte om när han 1945, som nybliven student i Uppsala, för första gången var med vid ett completorium i Uppsala domkyrka och blev fångad av denna andaktsform. Detta möte med sjungen tidegård kom att bli helt avgörande för honom och därmed också för Laurentius Petri Sällskapet och allt det som Holte sedan gjort och betytt för sällskapet och dess arbete. Den högkyrkliga rörelsen gjorde intryck på och engagerade Holte under både studieåren och senare, men han tog avstånd från rörelsens motstånd mot att öppna prästämbetet för kvinnor och bröt så småningom med flera organisationer som var präglade av detta. Laurentius Petri Sällskapet och tidegården kom han emellertid att hålla fast vid; då Arthur Adell utsåg Holte till sin efterträdare på ordförandeposten betonade han att ”tidegården gäller alla kristtroende och inte får göras till någon högkyrklig specialitet” (*Levnadsminnen* 2017, s 11). Under åtta decennier – från 1950-talet fram till sin död 2023 – var Holte en del av sällskapets styrelse; ordförande 1961–1992 och vice ordförande 1992–2015.

Årsboken Svenskt Gudstjänstliv hade i Ragnar Holte en enastående medarbetare. 1967–2017 ingick han i redaktionen och bidrog

själv med ett mycket stort antal artiklar och recensioner inom vitt skilda ämnen såsom kyrkosång, kyrkomusik, hymnologi, dogmatik, praktisk teologi m.m. Med sin breda kunskap och sitt skarpa intellekt bidrog han rikligt i arbetet. Kom det att fattas artiklar utifrån något perspektiv för någon årsbok författade Holte effektivt sådana. I de flesta årsböcker från 1991 och fram till och med 2017 har han en eller flera tunga artiklar varav några i granskande form, men redan från och med 1950 återfinns han bland skribenterna. *Reformation och gudstjänst*, SGL 92 (2017), tillägnades Holte som en hyllning på hans 90-årsdag. I förordet ”Ragnar Holte och svenskt gudstjänstliv” tecknas delar av hans livsgärning för universitet, kyrka, kyrkosång och inte minst Laurentius Petri Sällskapet. Där publicerades också en bearbetad version av hans jubelpromotionsföreläsning från 2009, ”Luther och Melanchton”.

Som nämnts blev mötet med ett sjunget completorium i Uppsala domkyrka 1945 avgörande för Ragnar Holte. Redan innan Laurentius Petri Sällskapet grundades arbetade Arthur Adell och Knut Peters med att ge ut sjungen tidegård. Det första häftet *Evangelisk tidegård* kom 1924. *Den svenska tidegården* har sedan utkommit i flera upplagor, både som textutgåva och som melodiutgåva: *Det svenska antifonalet*. Från sjätte upplagan 1971 av textutgåvan och fjärde upplagan av melodiutgåvan 1973–1975 finns Holte som medarbetare. Han arbetade vidare i samma anda som Adell och Peters, vilka ville bygga en evangelisk tidegård på den svenska reformationen grund. Ungefär samtidigt som Holte gick i pension kom provöversättningen av Psaltaren och han kunde med sin stora kännedom om bibeltexter, tidig hymndiktning, gregoriansk sång och tidegård ensam redigera den åttonde helt omarbetade upplagan av *Den svenska tidegården*; textutgåvan 2000 (nytryck 2018) samt melodiutgåvan 2002.

Vid många koralveckor, studiedagar, kurser och samlingar med Laurentius Petri Sällskapet var Ragnar Holte en flitig föreläsare och delade med sig av sin stora kunskap, men också praktiskt genom att leda tideböner. I egenskap av ämbetsbärare tjänstgjorde han som liturg, predikant och celebrant vid gudstjänster och mässor.

Ragnar Holte var på olika sätt en viktig del i arbetet med Svens-

ka kyrkans gudstjänstböcker: psalmbok, bönbok och kyrkohandbok. Tillsammans med bland andra Britt G. Hallqvist fick han på 1960-talet i uppdrag att revidera *En liten bönbok*. Holte var även en del av Biskopsmötets bibelkommission och tillsammans med professor Birger Gerhardsson i Lund bidrog han på ett avgörande sätt till arbetet. Holte var Svenska kyrkans representant vid *Faith and Order*-konferensen i Montreal 1963. Han var ledamot av såväl Uppsala domkapitel som kyrkomötet och dessutom en av de ledamöter som i kyrkomötet 1968 lade den motion vilken fick till följd att 1969 års psalmskommitté bildades. I 1986 års psalmbok finns tre av Holtes psalmbearbetningar, bl.a. Sandells ”Var jag går i skogar, berg och dalar” (Sv.Ps.B. 1986, 251). I SGL 60/61 (1985–86), *Den svenska psalmboken* publicerades artiklar som tillkommit under inspiration av remissarbetet av psalmboksförslaget 1985 för Teologiska Fakulteten i Uppsala och Riksförbundet Svensk Kyrkomusik (sedermera Sveriges kyrkosångsförbund); här återfinns granskningar, bearbetningar och förslag av Holte.

Ragnar Holte var på flera olika sätt engagerad i kyrkosångsrörelsen såsom beskrivits ovan. Under åren 1971–1992 innehade Holte den viktiga posten som ordförande i KOSK, Kyrkomusikorganisationernas samarbetskommitté. 2016 tilldelades Holte Sveriges kyrkosångsförbunds stora guldmedalj för långvarig och framstående insats.

Vi får tacka Gud för vad Ragnar betytt för oss alla, för Kyrkan, akademien, kyrkosångsrörelsen i stort och i synnerhet Laurentius Petri Sällskapet för svenskt gudstjänstliv. Vid begravningsgudstjänsten i Lunds domkyrka i mars 2023 utgjorde Symeons lovsång från completoriet det bibelord som griftetalet utgick ifrån:

Herre, nu låter du din tjänare gå hem, i frid, som du har lovat.

Ty mina ögon har skådat frälsningen som du har berett åt alla folk,

ett ljus med uppenbarelse åt hedningarna och härlighet åt ditt folk Israel (Luk. 2:29–32).

Anna J. Evertsson